

Geçmişte ve Günümüzde

Aksaray Halıları

Eski Aksaray Halıları

Prof. Dr. Bekir Deniz*

Konya Ovası üzerinde düz bir alanda kurulan Aksaray'da halkın geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayanır. Köylerin büyük bir bölümü eski bir kuruluşa sahiptir. Kutluköy gibi bazı köyler ise 1940 yıllarında kurulmuştur. Hemen her köyün yaylası vardır. Özellikle Hasandağı eteğinde bulunan köylerin dağda birkaç tane yaylası mevcuttur. Az engebeli yerlerde bulunan Çardak (Altunkaya) gibi köylerin sayıları 10'u geçen, Eski gibi ovada kurulan yerleşim yerlerinin ise 80'den fazla yaylası vardır. Yaylacılık geleneği günümüzde de devam etmektedir.¹

Tarihî kaynaklarda Kapadokyalılar devrinde kurulduğu söylenen Aksaray, Selçuklular zamanında Aksaray adıyla anılmaya başlamış, özellikle II. Kılıçaslan devrinde, Konya'dan sonra Selçukluların en büyük şehri haline gelmiştir. Karamanoğulları ve Osmanlılar zamanında Aksara, Aksaray gibi isimlerle tanınmıştır.

Osmanlılar ve Karamanoğulları arasında birkaç kez el değiştiren şehir Fatih döneminde 1467 yılında, Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1864 yılına kadar sancak merkezi olan şehir, bu tarihten sonra Konya vilayeti Niğde Sancağı'na bağlanmış, 1920 senesinde tekrar sancak merkezi haline gelmiştir. Cumhuriyet'le birlikte vilâyet yapılmış, 1933'te vilâyetlikten alınarak, Niğde'ye bağlı bir ilçe haline getirilmiştir. 1989 yılında ise tekrar vilâyet olmuştur.²

Aksaray tarihi eserleri kadar halılarıyla da ünlü bir dokuma merkezidir (Res.1).³ Geçmişin bu ünlü dokuma merkezi döneminin karakterini verecek örneklerinin yokluğu nedeniyle yeterince tanıtılmamıştır. Bu çalışmada yörenin eski halıcılığı hakkında bilgiler sunulacaktır.

Aksaray yöresi halıcılığını Selçuklular devri, Osmanlılar devri ve günümüz halıcılığı şeklinde üç dönemde ele almak mümkündür.

* Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi, Atatürk Kültür Merkezi Haberleşme Üyesi.

¹ Konya Ovası üzerinde düz bir alanda kurulan Aksaray'ın merkez 10 kasaba ile birlikte yaklaşık 150 köyü vardır. Bu köylerin hemen hepsinde tarım ve hayvancılık yapılır. Birçok köyün yaylası vardır. Yörede yaylacılık geleneğinin 1800 yıllarından bu yana devam ettiğini kaynaklardan öğreniyoruz (bkz. C. Texier (Çev:Ali Suat), *Küçük Asya*, cilt III, İstanbul 1340, s. 84 - 85; W. J. Hamilton, *Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia*, I, London 1842, s. 64 - 86.). Köylerin büyük bir bölümü eski bir kuruluşa sahiptir. Hemen her köyün yaylası vardır. Yaylacılık geleneği günümüzde de devam etmektedir.

² Aksaray, Anadolu'nun fethinden 1470 senesine kadar 393 yıl Selçukluların ünlü bir merkezi haline gelmiş, 1470'den 1864 senesine kadar 394 yıl sancak merkezliği, 1864'den 1920 yılına kadar 56 yıl sancak kazalığı, 1920 - 24 arasında sancaklık, 1924'den 1933 yılına kadar dokuz yıl vilâyetlik yapmış, 1933 - 1989 senelerinde Niğde iline bağlı bir kaza merkezi haline getirilmiş, 1989 yılında yeniden vilâyet olmuştur (Aksaray tarihi hk. geniş bilgi için bkz. Kerimüddin Mahmud Aksarayî (sadeleştiren: O. Turan), *Müsameret-ül Ahbar, Moğollar Zamanında Türkiye Selçukluları Tarihi*, Ankara 1944, Muallim Hüsnü, *Hasan Dağı'nda İmî Bir Cevlan ve Aksaray'ın Tarihçesiyle Asar-ı Atıkası*, Aksaray Vilâyet Matbaası, Aksaray 1928; A. A. Tütenk, *Niğde Tarihi*, Ankara, 1962; İ. H. Konyalı, *Aksaray Tarihi*, cilt I, II, III, İstanbul 1974).

³ Aksaray ve yöresi halılarıyla ilgili araştırmalar ilk kez tarafımızdan doktora tezi çalışmasıyla başlatılmış, daha sonra çeşitli makalelerle devam ettirilmiştir. Çalışmalarımızı ileride daha da genişleterek kapsamlı bir yayın haline getirmeyi plânlıyoruz. Bu konuda bkz. B. Deniz, *Taşpınar Halıları Örnek Alınarak Kayseri ve Çevresinde Çağdaş Türk Halı Sanatı*, A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 1981; B. Deniz, "Taşpınar Halıları", *Sanat Dünyamız*, s. 25, 1982, s. 18 - 22; B. Deniz, "Taşpınar Halılarında Desen", *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri*, 18 - 21 Kasım 1991, İzmir, 1984, s. 112 - 119; B. Deniz, "Aksaray Müzesi Halıları", *III. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri*, 23-25 Kasım 1983, İzmir 1984, s. 93 - 127; B. Deniz, "Arısama Halıları", *Lâle*, sayı V, Aralık 1987, s. 9 - 15; B. Deniz, "Aksaray Yöresi Halıları", *Türk Folkloru Belleten*, 1987, İstanbul 1988, s. 19 - 66. B. Deniz, "Aksaray Halıları", *Sanatsal Mozaik*, yıl 1, sayı 11, Temmuz 1996, s.64-70.

Today And In The Past

Aksaray Carpets

Ancient Aksaray Carpets

Prof. Bekir Deniz*

The community's resource of living in Aksaray established on the flat land in the Konya Plain depends on agriculture and cattle-breeding. Some villages like Kutluköy were established in 1940s. Almost all of them have high plateaus. Those located particularly at the slope of the mountain Hasandağ have more than one plateau. The number of villages like Çardak (Altinkaya-Goldonrock) located in less uneven places exceeds ten. As for the settlement places established in the plain like Eskil have more than 80 plateaus. The tradition of aestivation still exists today.

Aksaray pronounced in the historical records, which has been established during the Cappadocians' epoch, has been started to be so named of Aksaray during the period of Selchukites, and has become, after Konya, the largest town of Selchukites particularly in the period of Kılıçaslan II. It has been known to be so named such as Aksara and Aksaray during the periods of Karamanoğulları and Ottomans.

The town which has been changed hands between Ottomans and Karamanoğulları was joined into the Ottomans' territory in 1467 during the period of Fatih, the conqueror. It has stayed as a capital of a sub-province since 1864, and connected then to the Niğde sub-province of the Konya province, and then it became again the capital of a sub-province in 1920. Then it has designated a capital together with the new Turkish Republic, and it became again a sub-prefecture connected to the Niğde Province in 1933, and it became at last a province in 1989.

Resim/Picture 1

Aksaray, Halı Pazarı, 1982.
Aksaray, Carpet Bazaar, 1982.

Aksaray is a famous weaving center by not only its historical works but also its carpets. This well-known weaving center of the past could not have been promoted sufficiently due to the absence of samples showing characteristics of the period. In this study, the information about the ancient carpet-weaving, of the region is presented.

The carpet-weaving of the Aksaray region may be divided into three periods: Seljuks' period, Ottomans' period and today's carpet-weaving. Aksaray Carpet-Weaving in the Selchukites Period.

Aksaray was among the cities popular by their weavings and carpets such as Konya, the capital, and Kirşehir and Kayseri during the period of Seljuks. It was an important city and military center as well.

We have being accustomed to the information about the carpet-weaving of Seljuks' period from historical records and book of travels. In his book of travel, Marco Polo who passed through Anatolia in 1271-72, talks about "the best and beautiful carpets are produced in Turcomania namely Anatolia" and narrates the names of cities such as Konya, Kayseri and Sivas among the weaving centers of which are still weaving centers today.

* Ege University, Faculty of Letters, Department of Art Historian.

Selçuklular Devri Aksaray Halıcılığı:

Aksaray Selçuklular çağında başkent Konya ile, Kırşehir ve Kayseri gibi dokumaları ve halılarıyla ünlü şehirler arasında yer almaktaydı. Diğer yandan Konya'nın yanında önemli bir şehir ve askerî merkez durumundaydı.

Selçuklular devri Aksaray halıcılığı hakkındaki bilgileri tarihî kaynaklar ve seyahatnâmelerden öğrenmekteyiz:1271-72 yıllarında Anadolu'dan geçen Marco Polo seyâhatnâmesinde "...dünyanın en iyi ve güzel halılarının Türkomanya'da" yani Anadolu'da yapıldığından söz eder ve dokuma merkezleri arasında Konya, Sivas, Kayseri gibi, günümüzde de birer dokuma merkezi olan şehirlerin isimlerini nakleder.

Yine,1274'de ölen Arap seyyâhi İbn-i Said'e atfen bilgiler veren Ebül Fida, "..Aksaray'da Türkmen halılarının yapılıp dünyanın her ülkesine ihraç edildiğini" söyler.⁴

Hicri 732 (M.1331) yılında **Aksaraé** dediği Aksaray'ı ziyaret eden **İbn Batuta** "..Aksaray Anadolu'nun en sağlam ve en güzel beldelerinden birisidir. Çepeçevre akarsular ve bağlarla çevrilidir. Şehri üç kanal böler,bunlar evlerin içinden geçer. Meyve bahçeleri, bağlar, bostanlar şehrin

içine kadar yayılmıştır. Burada koyun yünüyle dokunan halı ve kilimler şehrin adıyla tanınmış olup,örneklerine başka bir yerde rastlanmaz. Bu mallar Suriye-İrak, Mısır, Hindistan, Çin ve Türk ülkelerine sevk olunur" diyerek, Aksaray halılarından övgüyle bahseder.⁵

Osmanlılar Devrinde Aksaray Halıcılığı:

Aksaray'da halı dokuma geleneği Osmanlılar çağında da devam etmiştir. Bu döneme ilişkin bilgilerin çoğunluğu 1800 yıllarına aittir. Daha öncesi hakkında bugün için bilgi mevcut değildir.

1837 yıllarında Aksaray ve çevresini gezen İngiliz seyyah W.J. Hamilton seyâhatnâmesinde Aksaray halılarından söz etmez fakat, Aksaray'da halı ipinin boyanmasında kullanılan kök boyanın yetiştirilmesini şöyle anlatır: "... Aksaray'ın belli başlı ticaret eşyası **güherçile** ve **kızıl boya** (kök boya) dır. Güherçile burada da bir tekeldir. Şehir civarındaki evlerin duvarlarında yağmurdan sonra güherçile toplanıyor. Halkın kendi evlerinin duvarlarından bile bunları kendiliklerinden toplaması ve satması yasaktır. Tekeli üzerine alan müteahhit güherçileyi kendi hesabına toplama emeği karşılığında bunlara sadece belli bir ücret ödüyor.

Aksaray civarında birçok kök boya tarlaları ve bahçeleri var. Bunu yetiştirme hakkında elde edebildiğim en doğru bilgi şudur: Elli altmış santim uzunluğunda bir, birbuçuk metre genişliğinde karıklar açılıyor. Tohumlar buraya ekiliyor. Üzerlerine toprak serpilerek ince bir tabaka ile örtülüyor. Sonra, devamlı sulanıyor. Kökün yüksek nitelikte olması daha ziyade bu sulamaya bağlı oluyor. Yedi sene bu durumda bırakılıyor. Bu müddet içinde hiç dokunulmuyor. Sadece pis otlar ayıklanıyor. İlk yedi yıl sonunda toprak açılıp kökler çıkartılıyor. Yalnız, bazı genç sürgünler mahsûlün devamı için yerinde bırakılıyor. İlk toplamadan sonra her üç veya dört yılda bir mahsûl alınıyor. Ve daima bir miktar genç sürgün yerinde kalıyor.

⁴ O. Aslanapa - Y. Durul, *Selçuklu Halıları*, İstanbul 1973; s. 58; Ş. Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, İstanbul 1974, s. 16; F. Sümer, "Anadolu'daki Türk Halıcılığına Dair En Eski Tarihi Kayıtlar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 32, 1984, s. 44 - 51.

⁵ İbn Batuta (Haz.İ.Parmaksızoğlu), *İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, İstanbul 1974, s. 23.

Resim/Picture 2

Halı Seccâde, Aksaray yöresi dokuması, XVIII. yy. Yün malzemeli,150 x108 cm. Aksaray Müzesi, 1982.

Prayer Rug, Aksaray region, 18th century, woollen materials, 150x108 cm., Aksaray Museum, 1982.

Resim/Picture 3

Halı Seccâde, detay, Aksaray yöresi dokuması, XVIII. yy. Yün malzemeli, 150x108 cm. Aksaray Müzesi, 1982.
Prayer Rug, detail, Aksaray region, 18th century, woollen materials, 150x108 cm., Aksaray Museum, 1982.

Ebul Fida who has provided information referenced to İbn-i Said, the Arabian traveler died in 1274, talks about "Turcoman carpets are produced in Aksaray and exported to each country of the world".

İbn-i Batuta who visited, in Hegira 732 (G. 1331), Aksaray which was so called by him as Aksarae; talks about Aksaray carpets with compliment, saying "Aksaray is one of the most healthy and the most beautiful towns of Anatolia. It is surrounded peripheral running water and vineyards. The town is divided by three channels and they are being passed through houses. Orchards, wineyards, melon gardens are spread u to the inside of the town. The carpets and rugs woven by sheep wool are known by the name of the town, and in nowhere their patterns are coincided. They are being exported to Syria, Iraq, Egypt, India, China and Turkish countries".Aksaray Carpet-Weaving in Ottomans Period

The carpet weaving tradition in Aksaray has also continued during the Ottomans period. Most of the imformation regarding to this period comes from 1800s. For today, no record exists about earlier ages.

In this travel book, W.J. Hamilton, the British traveler who visited Aksaray and its surroundings in 1800s does not talk about Aksaray carpets but, he explains how root dyes utulized for coloring carpet thread are cultivated in Aksaray, "the major commercial goods of Aksaray are the saltpeter and the red dye (root dye)" he says, "the saltpeter is monopoly here. After the rain it is accumulated on the walls of houses surroundings of the town. Collection and selling of the saltpeter by the people from even the walls of their own houses are prohibited. The contractor who is awarded with the right of collection the saltpeter pays a certain free only in return for his labor. There are number of root dye fields and gardens at the surroundings of Aksaray" he adds. "The best reliable information which I could have obtained about its cultivation is this : Irrigation ditches 50 to 60 cm in length and 1.5 meters in width are opened, and seeds in drills are covered with a thin layer of soil, and then irrigated continuously. High quality root mostly depends on this continuous irrigation. Noting is done for seven years except the selection of foreign herb. The roots are removed at the end of the first seven-year. Only some young tillers are left for the next harvest. One each three or four years following after the first harvest roots are harvested. Young tillers are always loft in their beds. It is so called that his harvest can be kept on whenever it is required. Once it is planted it is not possible to be lost. The mother nature may field its first product after fifteen or twenty years even in the case if it is considered that the ground has been cleaned

completely. However this takes place very seldom. The product is used to be harvested in the places where it is grown by seed only, but in this case all roots are collected and the new seed is used, and flat fields are used and ditches are opened."

In the Almanac of Konya dated Hegira 1292 (G. 1875) published during the age of Sultan Abdulaziz, agricultural and industrial products of the Niğde region in that age is enumerated under the headline of". The Production Land of the Niğde sub-province". The material relevant to weaving such as "poppy-seed oil, gum tragacanth, root dye, (finik), autumn fleece, rug, carpet, carpet-pillow, saddle-bag, shopping bag, walee-rug written "god save", baggy trousers, coarse woolen cloth, bristle work, tent, bristle large sock, tether, hobble, bag" are mentioned.

In the 16th Almanac of Konya dated Hegira 1300 (G. 1882-83), the following information is given under the headline of "Legitimate Information about Aksaray sub-province". Its cereal products are wheat, barley, oats, vetch and other cereal, and its industrial products are the excellent rugs so called the Kurd's Rug and Pray-Rug".

In his book named "The Lexical Symbols", dated 1888 (H. 1306), Şemsettin Sami provides information, on the same issue, confirmative the Almanac of Konya dated G. 1882-83 about Aksaray, saying "... cereal, fruits etc. products are more abandoned that those in other sub-prefectures. Beautiful rugs and pray-rugs are produced regarding industry".

In the 27th Almanac of Konya dated Hegira 1314 (G. 1896-97), it is reported, "The Aksaray sub-province is the largest one among the provincial sub-province. Its products are more abundant then those in other sub-provinces. The products of it land are wheat, barley and other cereal.

Bu şekilde istenildiği kadar devam edebiliyormuş. Ve bir defa ekildikten sonra artık ortadan kaybolması imkânsızmış. Hattâ, toprak buradan tamamıyla temizlendiği sanıldığı hallerde bile onbeş, yirmi yıl sonra ilk ürünü verebiliyor. Fakat, buna çok az rastlanırmış. Sadece tohum atmak suretiyle yetiştirilen yerlerde, her dört yılda bir ürün toplanıyor. Fakat bu takdirde, bütün kökler alınıyor ve yeniden tohum atılıyor. Mamafî bu hallerde düz tarlaya ekiliyor ve karık açılıyor".⁶

Sultan Abdülaziz devrinde yayınlanan hicri 1292 (M.1875) tarihli **Konya Salnamesi**'nde "Niğde Sancağı'nın Mahsulat-i Araziyesi" başlığı altında, Niğde yöresinin o dönemlerdeki tarım ve sanayi ürünleri verilmektedir. Burada, "haşhaş yağı, kitre, kök boyası, finik, güz yapağısı, kilim, halı, halı yastık, terki heybesi, çarşı heybesi maşallah, şalvar, aba, kıl işi, çadır, kıl harar (çuval), köstek, peybent (bukağı), torba" vb. dokuma ve dokumayla ilgili malzemeler belirtilmektedir.⁷

Hicri 1300 (M.1882 - 83) tarihli 16. **Konya Salnamesi**'nde ise, "Aksaray Kazası'na dair malumatı-sahihe" başlığı altında şu bilgiler verilmektedir.⁸ "...Mahsulat-ı araziyesi buğday, arpa, yulaf, burçak vezahire-i sairedir. Mahsulat-ı sanayesi kürt kilimi denilen âlâ kilim ve seccâdedir".

Aynı konuda **Şemseddin Sami** 1888 tarihli (H.1306) **Kamus-ul Alâm** isimli eserinde "...hububat, meyve vs. ürünleri Konya vilayetinin diğer ilçelerinden ziyadedir. Sanayie müteallik güzel kilim ve seccâdeler yapılır" diyerek,⁹ Aksaray hakkında, M. 1882 - 83 tarihli Konya Salnamesi'ni doğrulayıcı bilgiler verir.

Hicri 1314 (M.1896 - 97) tarihli 27. **Konya Salnamesi**'nde "...Aksaray kazası vilayet içindeki kazaların en büyüğüdür. Arazisi münbit olmakla mahsulleri başka kazalardan ziyade olur. Arazisi mahsûlatı buğday, arpa, vesair hububattır. Bazı meyve ve sebze de hasıl olur. Burada dahî âlâ kürt kilimi ve seccâde dokunur" denilmektedir.¹⁰

Yine, H.1325 (M.1907) tarihli **Konya Salnamesi**'nde¹¹ "...Aksaray 1493 hane, 324 dükkan, 2 hamam, 12 han, 1 gazino, 17 kahvehane, kız ve erkek çocuklara mahsus çeşitli iptidaî mektep, camiler ve mescidlerden müteşekkildir. Su ile çalışan iki un fabrikası halı ve seccâde dokumaya mahsus otuz tezgâh vardır" denilir.

Bu bilgilerden, Aksaray'da XIX. yy.'da halı ve kilim dokunduğunu, halıların genellikle **seccâde** diye anıldığını, tabii ve bitkisel boyalarla renklendirildiğini, kök boya yetiştirmek için özel boya bahçeleri kurulduğunu anlıyoruz. Yine, 1900 yılı başlarında Aksaray'da 32 adet halı tezgâhı bulunduğunu öğreniyoruz. Bu da bize XIV - XIX. yy.'lar arasında uzun bir boşluk bulunmasına rağmen, Osmanlılar çağında Aksaray'da halıcılığın devam ettiğini göstermektedir.

⁶ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, cilt I, s. 62'de konuyla ilgili bilgi verdikten sonra dipnotta" bu yazı Prof. Dr. Faruk Zeki Perek tarafından hazırlanmıştır" der. Aynı konuda s. 66'da "dipnot (1)de Prof. Faruk Zeki Perek dilimize çevirdi" diye yazar. Metnin aslı hakkında bkz. W. J. Hamilton, *a.g.e.* Aksaray yöresi kök boyacılığı için bkz., Hamid Sadi (Selen), *İktisadi Coğrafya, Türkiye*, İstanbul 1926, s. 165.

⁷ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, cilt I, s. 101 - 102.

⁸ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s. 103.

⁹ Şemseddin Sami, *Kamus-ul Alam*, cilt I, Mihran Matbaası, İstanbul 1306, s. 263.

¹⁰ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, cilt I, s. 108.

¹¹ İ. H. Konyalı, *a.g.e.*, s. 109.

Resim/Picture 4

Halı Seccâde, Aksaray yöresi dokuması, XVIII. yy. Yün malzemeli, 142x96 cm. Aksaray Müzesi, 1982.

Prayer Rug, Aksaray region, 18th century, woollen materials, 142x96 cm., Aksaray Museum, 1982.

Some fruits and vegetables are also grown. The excellent Kurd's rugs and pray-rugs or woven here".

Again in the Almanac of Konya dated H. 1325 (G. 1907), it is reported that Aksaray consists of 1493 houses, 324 shops, 2 baths, 12 inns, 1 resting garden, 17 coffee-houses, number of primary schools for children, mosques and chapels. It has two flour mills operating by water, and thirty looms for weaving pray-rugs particularly."

From these records we acknowledge that carpets and rugs are woven, and carpets in general were so named as pray-rugs, and they were colored with natural and vegetal dyes, and special dye gardens were established in order to grow root dyes in the XIX. Century in Aksaray.

Again we acknowledge that there were 32 carpet looms in Aksaray at the beginning of 1990s. This shows us that the carpet-weaving has been continuing in the ottoman age despite there is a large gap between the XIV. and XIX. centuries.

Among the ottoman age carpets described in the above records, there about 10 ancient carpets exist, which could have reached to today. However, we believe that their number may be increased by a survey to be carried out in local houses.

The first carpet, among those aforementioned in the Aksaray Museum has a size of 150x180 cm. It has been woven by wool and by the Gördes knot technique. Red, brown, green and black colors are dominant among the colors prepared by mixing the natural and vegetal dyes. The background of the carpet is divided into two. There are hyacinth designs in the upper part and an altar with three portions in the lower second part. The middle altar from those given on the background divided into three by four columns is higher than the other less higher of two.

This carpet in question with its color features and designs resembles the ancient carpets of the Konya, Kırşehir and Aksaray regions. We assume that it has been woven in the Ladik or Aksaray region, and brought into the Aksaray Ulu Mosque. It may, on the other hand, be considered that it has been woven in Aksaray surroundings by the designs of the Konya region. Depending on the various samples of museums and collections, we also may say that it was woven in the XVIII. Century (Fig. 2.3).

The second carpet brought into the Aksaray Museum while it was spread out in the Aksaray Ulu Mosque has almost the same size of the first one above. It has been woven by wool and by the Gördes knot technique, too. Its background is divided again into two. In the upper section there are hyacinth design and an altar is placed in the lower part. Its side frame is also embellished with large flowers, one colored with light and the other with dark colors. It has such feature of design mixed with the carpet designs of the Ladik, Kırşehir and Aksaray regions, with its blue, brown, red, black, green and white colors and designs. It might have been woven in one of these

Resim/Picture 5

Halı Seccâde, detay, Aksaray yöresi dokuması, XVIII. yy. Yün malzemeli, 142x96 cm. Aksaray Müzesi, 1982.

Prayer Rug, detail, Aksaray region, 18th century, woollen materials, 142x96 cm., Aksaray Museum, 1982.

regions with the colors and designs of these three centers.

Depending on the various samples of museums and collections, we may accept that it was woven in the XVIII. Century (Fig. 4-5).

The third carpet in the Aksaray Museum is different from others in terms of its colors and designs despite it has same features of the first two samples. The red, brown and white tones are mostly dominant. Its designs resemble the bed-spread-carpets with canine-foot-prints of the Konya region. On the other hand, it also reminds the Uşak carpets with fleeced background. According to us, it might probably have been woven in the Aksaray region in the XVI. and the XVIII. Centuries (Fig. 6-7).

The fourth sample in the size of the pray-rug resembles the Konya region carpets with its background with white color and its vegetal designs stylized with red, brown and green tones. It might probably have been woven in the surroundings of Aksaray and Hasandağ region. Depending on the similar carpet of it in the Turkish Muslim works Museum of Istanbul, it may be dated with the XIX. Century (Fig. 8-9).

The fifth sample in our special collection is a pray-rug. This extremely worn sample has been donated by Ms. Fatma Akduman. This pray-rug with a size of 128x160 cm. has been woven by pure wool. The blue, red, brown and white colors are dominant. It is surrounded by five frames side by side. The first, second and the fourth frames are embellished with geometrical designs. The larger third frame is decorated with flowers. The fourth frame surrounding the altar in the middle looks like the first frame. The altar located in a rectangular area is located on a brown background. The altar rising as a form of a few stairs is surrounded by six counters with the white and

Yukarıdaki kaynaklarda belirtilen Osmanlı devri halılarından günümüze gelebilen, bildiğimiz 10 kadar halı mevcuttur.¹² Bu örneklerin yerli ailelerin evlerinde yapılacak araştırmalarla çoğaltılabileceği inancındayız.¹³

Yukarıda adı geçen halılardan, Aksaray Müzesi'ndeki **ilk halı** 150x180 cm. boyutlarındadır. Yün malzemeyle, Gördes düğüm tekniğiyle dokunmuştur. Tabii ve bitkisel boyaların karışımıyla yapılan renklerde kırmızı, kahverengi, yeşil ve siyah hâkimdir. Halı zemini ikiye bölünmüştür. Üstte sümbül desenleri, alttaki ikinci bölümde ise üç dilimli bir mihrap verilmiştir: Dört sütunce ile üçe bölünen zeminde verilen mihraplardan ortadaki yüksek, diğer ikisi daha basık tutulmuştur.

Sözkonusu bu halı renk özellikleri ve desenleriyle Konya, Kırşehir ve Aksaray yöresinin eski halılarına benzemektedir. Lâdik veya Aksaray yöresinde dokunup Aksaray Ulu Cami'ne serildiğini sanıyoruz. Diğer yandan, Konya yöresi desenleriyle Aksaray çevresinde dokunduğu da düşünülebilir. Çeşitli müze ve koleksiyon örneklerine dayanarak XVIII. yy.'da dokunduğunu söyleyebiliriz (Res.2-3).

Aksaray Ulu Camii'nde serili iken Aksaray Müzesi'ne getirilen **ikinci halı** birinci örnekle yaklaşık aynı ölçülerdedir. Yün malzemeyle ve Gördes düğüm tekniğiyle dokunmuştur. Zemin yine ikiye ayrılmış, üstte sümbül desenleri, alt tarafa da basık karakterli bir mihrap yerleştirilmiştir. Kenar bordürü de yine bir açık bir koyu renkle belirtilen büyük çiçeklerle süslenmiştir. Mavi, kahverengi, kırmızı, siyah, yeşil, beyaz renkleri ve desenleriyle Lâdik, Kırşehir ve Aksaray yöresi halı desenlerinin karışımı bir desen özelliğine sahiptir. Adı geçen üç merkezin renk ve desen gelenekleriyle bu yörelerden birinde dokunmuş olmalıdır. Çeşitli müze ve koleksiyon örneklerine dayanarak da XVIII. yy. da dokunduğunu kabul etmekteyiz (Res.4-5).

Aksaray Müzesi'ndeki **üçüncü halı** teknik açıdan ilk iki örnekle aynı özellikleri taşımakla birlikte renk ve desenleriyle diğerlerinden ayrılır: Halıda daha çok kırmızı, kahverengi ve beyaz tonlar hakimdir. Desenleri de Konya yöresinin **it izi** (köpek izi) desenli **yatak halılarına** benzemektedir.¹⁴ Diğer yandan, **post zeminli Uşak halıları**'nı da andırır. Bize göre XVI-XVII yy.larda muhtemelen Aksaray yöresinde dokunmuş olmalıdır (Res.6-7).

Namazlık halısı ölçülerindeki **dördüncü örnek** beyaz renkli zemini, kırmızı, kahverengi ve yeşil tonlu stilize edilmiş bitkisel desenleriyle Konya yöresi halılarına benzemektedir. Muhtemelen Aksaray çevresinde, Hasan Dağı yöresinde dokunmuştur. İstanbul Türk İslâm Eserleri Müzesi'ndeki benzerlerine dayanarak XIX.yy.'a tarihleyebiliriz (Res.8-9).

¹² Tanıttığımız bu halılar ilk kez sayın İ. H. Konyalı tarafından Aksaray Ulu Cami'inde teşhis edilmiş ve resimleri yayınlanmıştır (bkz., İ. H. Konyalı, *Aksaray Tarihi*, cilt I, s. 1425). Aynı halılardan üç tanesi, adı geçen yazar tarafından bir makalede yeniden yayınlanmış ve bu halıların korunması hakkındaki kaygıları dile getirilmiştir (bkz., İ. H. Konyalı, "Aksaray Ulu Cami", *Vakıflar Dergisi*, cilt X, 1973, s. 273 - 288).

¹³ Adı geçen dört halı Aksaray Müzesi'nin kurulması sırasında, 1975-76 yıllarında Aksaray Müzesi'ne kaldırılmıştır. Halen bu müzede saklanmaktadır. 1982 yılında, Aksaray'daki araştırmalarımız sırasında dikkatimizi çeken bu halılar 1983 yılında İzmir'de düzenlenen *Ulusal El Sanatları Sempozyumu*'nda tarafımızdan, bir bildiriyle tanıtılmıştır. Daha sonra genişletilerek aynı sempozyum kitabında yayınlanmıştır (bkz., B. Deniz, "Aksaray Müzesi Halıları", *III. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri*, İzmir 23 - 25 Kasım 1983, İzmir 1984, s. 93 - 127). Daha sonra bir makalemizde yine sözkonusu edilmiştir (B. Deniz, "Aksaray Halıları", *Sanatsal Mozaik*, yıl 1, sayı 11, Temmuz 1996, s.64-70). Bu konudaki diğer yayınlar hk. bkz. Nejat Diyarbakirli-Robert Pinner, "Four Rugs in Aksaray", *Halı*, İssue 39, May-June 1988, pp. 28-31.

¹⁴ Göçebelik döneminde yatak - yorgan yerine kullanılan, uzun havlı (tüylü) halılara *yatak halısı* denilmektedir. Günümüzde bu gelenek unutulmakla beraber, tüylü veya tülü adı verilen uzun tüylü dokumalar yapılmaktadır.

Resim/Picture 6

Halı Seccâde, Aksaray yöresi dokuması, XVI-XVII. yy. Yün malzemeli, 145x95 cm. Aksaray Müzesi, 1982.

Prayer Rug, Aksaray region, 16th-17th century, woollen materials, 145x95 cm., Aksaray Museum, 1982.

Resim/Picture 7

Halı Seccâde, detay, Aksaray yöresi dokuması, XVI-XVII. yy. Yün malzemeli, 145x95 cm. Aksaray Müzesi, 1982.

Prayer Rug, detail, Aksaray region, 16th-17th century, woollen materials, 145x95 cm., Aksaray Museum, 1982.

A motif of similar to a life-tree is located at the edge of the altar. The cornerstone of the altar and on the top of the life-tree are ornamented with small designs. According to us, it is from the XIVV. and the XVIII. centuries (Fig. 10).

The sixth sample has a form of a quarter-carpet. It is in the premises of Mr. Cevdet Akduman. It is embellished with the red, blue and white colors, and cornamented with a central medallion resembling a long central medallion of today's Aksaray carpets. Its corners are the violet color, and is ornamented with small spots with the red color looking like the Kırşehir Carpets with flies. It has no side frame. This carpet with a size of 112x86 is probably from the XIX. century (Fig. 11-12).

The seventh sample of the Aksaray carpets is a prayer rug. This rug has been woven by Mr. Hayriye Bal. We are reported by her own words that she wove it in 1926 during her adolescence times. This rug characterized by the red, brown and white colors has an altar with one-direction. A small medallion is located at the middle, and its side frames are embellished by flower motive woven, ona backward one straight (Fig. 13).

The eighth sample is a prayer rug, too. This sample which we found it during the reconstruction of the Ferishtah Hatun Mosque in July 1991 among the carpets, that they have been taken under protection by the community of the local xuartr, is characterized by the red, blue, green, brown and white colors. On its background surrounded by five frames side by side, an altar is located raising as stairs. It is ended by such an ornamt resembling a life-tree. Its corners are left empty. Inside of the altar is ended by a flat red weaving. It is probably from the XIX. Century (Fig. 13).

Resim/Picture 8

Halı Seccâde, Aksaray yöresi dokuması, XVIII-XIX. yy. Yün malzemeli, 120x96 cm. Aksaray Müzesi, 1982.

Prayer Rug, Aksaray region, 18th-19th century, woollen materials, 120x96 cm., Aksaray Museum, 1982.

Özel koleksiyonumuzda bulunan **beşinci örnek** bir seccâdedir. Çok yıpranmış vaziyetteki bu örnek Fatma **Akduman** tarafından hediye edilmiştir.¹⁵ 128 x 160 cm. ölçülerindeki bu halı tamamen yünden dokunmuştur. Mavi, kırmızı, kahverengi ve beyaz renkler hâkimdir. Yan yana beş bordürle çevrilidir. Bir, iki ve dördüncü bordür geometrik desenlerle süslüdür. Daha geniş verilen üçüncü bordür çiçeklerle bezelidir. Ortadaki mihrabı kuşatan dördüncü bordür birinci bordüre benzer. Dikdörtgen bir alan içinde kalan mihrap kahverengi bir zemin üzerine oturur. Birkaç basamak halinde yükselen mihrap kırmızı, mavi ve beyaz renkli altı konturla kuşatılmıştır. Mihrabın ucunda da hayat ağacı benzeri bir motif yer almaktadır. Mihrap köşelikleri ve hayat ağacı üzeri küçük desenlerle bezelidir. Bize göre XVII- XVIII. yy. a aittir (Res.10).

Altıncı örnek çeyrek halısı şeklindedir. **Cevdet Akduman** evindedir.¹⁶ Kırmızı, mavi, kahverengi ve beyaz renklerle süslüdür. Günümüz Aksaray halılarının uzun göbek şekline benzeyen bir göbekte süslüdür. Köşeleri mor renklidir. Sinekli Kırşehir halılarına benzer şekilde kırmızı renkli beneklerle süslüdür. Kenar bordürü yoktur. 112 x 86 cm. ölçülerindeki bu halı Aksaray'da, muhtemelen XIX. yy.a aittir (Res.11-12).

Aksaray yöresi halılarının **yedinci örneği** bir seccâde halısıdır: **Hayriye Bal** tarafından dokunan ve mihrap kısmında eski yazıyla imzasının bulunduğu bu halıyı, kendi ifadesinden "genç kızlığı sırasına, 1926 yılında dokuduğunu" öğrenmiştik.¹⁷ Kırmızı, kahverengi ve beyaz renklerle karakteristik bu halı, tek yönlü mihraplıdır. Orta yerinde küçük bir göbek yer almaktadır. Kenar suları ise bir ters bir düz yerleştirilmiş çiçek motifleriyle süslenmiştir (Res.13).

Sekizinci örnek bir seccâdedir. Temmuz-1991 senesinde, Feriştah Hatun Cami'nin yıkılıp yeniden yapılması sırasında, mahalle halkınca koruma altına alınan halılar arasında bulduğumuz bu örnek kırmızı, mavi, yeşil, kahverengi ve beyaz renklerle karakteristiktir. Yan yana beş bordürle kuşatılan zeminde merdiven halinde yükselen bir mihrap yer almaktadır. Mihrap hayat ağacına benzer bir süslemeyle sona ermektedir. Köşeler ise boş bırakılmıştır. Mihrap içi ise düz bir kırmızıyla sona ermektedir. Muhtemelen XIX. yy.'dan kalmadır.

Aksaray'da **Boduklar** diye tanınan ailenin evinde bulunan **dokuzuncu örnek** mavi, kahverengi, kırmızı ve beyaz tonlarla karakteristiktir. Resmini burada yayınlamadığımız bu halıda ortada iri bir göbek yer almaktadır. XX. yy. başlarına tarihlıyoruz (Res.14).

Onuncu örnek diye tanımladığımız halı **Yozgat Nizamoğlu Evi Müzesi'**ndedir. Günümüz Aksaray halılarının göbek şekline benzer bir göbekte süslüdür. Renklerinde ise erken dönem Aksaray halılarına benzer şekilde kırmızı, mavi, lacivert, kahverengi, bej tonlar hâkimdir (Res.15).

Bildiğimiz onbirinci örnek Yenikent Kasabası'nda bir evdedir. Yastık halısı tipindeki örnek mavi, kırmızı, kahverengi renkleriyle Taşpınar halılarına benzer. Özellikle zemini süsleyen gök şekli ve desenleri Taşpınar halılarının

taban halısı modeline benzer. Muhtemelen XX. yy. başlarında dokunmuştur (Res.16).

DEĞERLENDİRME:

Aksaray, Selçuklular devrinden beri ünlü bir halı merkezidir. Bu gelenek Osmanlılar devrinde de sürmüştür. XX. yy. başlarında Aksaray'da çok evde halı tezgâhı bulunduğunu ve genç kızların çeyiz eşyasını kendilerinin dokuduklarını, XX. yy. ortalarına kadar da kilim, halı, halı yastık, terki heybesi, çarşı heybesi, seccâde halısı gibi örneklerin dokunduğunu hem salnamelerden, hem de yaşlılardan öğreniyoruz.

Osmanlı devrinden günümüze kadar gelebilen şimdilik bilebildiğimiz 10 kadar halı mevcuttur. Bu halılardan **birinci örnek** renk ve desen açısından Lâdik ve Aksaray yöresinin eski halılarına benzemektedir¹⁸ (Res.1); halının üçüz mihrabının dört sütunce tarafından taşınması, mihrap üstünde sümbül desenlerinin bulunması Lâdik halılarının özelliklerini göstermektedir. Bununla birlikte aynı motifler Aksaray yöresinin eski halılarında da mevcuttur.

Söz konusu halıda mihrabın sütuncelerle taşınması geleneği Anadolu'da Gördes ve Kula halılarında da görülür. Adı geçen yörelere ait halılarda mihrap çift sütunce ile taşınır halde işlenir. Ancak sütunceler Lâdik ve Aksaray yöresi halılarında mimarî bir görünüm arzettiği halde, Gördes ve Kula halılarında süsleyici bir karaktere sahiptir. Yine, aynı halıda dar bordür süslemeleri eski ve günümüz Kırşehir halılarıyla, Konya çevresinin eski halılarında da mevcuttur. Fakat geniş kenar suyu bezemeleri Konya ovası halılarının geleneklerini taşır.

Adı geçen halının benzerlerini İstanbul Vakıflar Halı Galerisi, Heinrich Jacoby Koleksiyon, Dumbarton Oaks Koleksiyon, Joseph V. Mc. Mullan Koleksiyon, New-York Metropolitan Museum ve çeşitli kaynaklarda bulmak mümkündür.¹⁹

¹⁵ Fatma (Bal) Akduman -40 yaşlarında, lise mezunu- bu halının kendisine annesi Hayriye Bal tarafından çeyiz olarak verildiğini, ona da anneannesinden kaldığını kendisinin söylediğini ifade etmiştir. 1987 senesinde verdiği bilgilerden dolayı kendisine teşekkür ediyorum.

¹⁶ Cevdet Akduman, Ürgüplü Mehmet Akduman'ın oğludur. 1990 yılında 44 yaşında vefat etmiştir. Sağlığında verdiği bilgide bu halının kayınvalidesi Hayriye Bal'dan kaldığını" ona da annesinin çeyiz eşyası olarak verdiğini söylediğini "beyan etmişti.

¹⁷ Hayriye Bal'ın - Sefer Bal'ın eşi. Okuma yazması var. 1985 yılında 85 yaşında ölmüştür- 1982 yılında şifahiye verdiği bilgilere göre.

¹⁸ Lâdik halıları hk. bkz. O.Aslanapa-Y.Durul, *a.g.e.*, s. 81; O. Aslanapa, *Türk Halı Sanatı*, İstanbul 1972, s.12; O. Aslanapa, *Türkische Art and Architecture*, London 1971, New-York 1972, s. 301; E Halıcı, "Lâdik Seccadeleri", *Antika*, s. 2, Mayıs 1985, s.6-9 (İng. 9-11); B. Deniz, "Lâdik Halıları", *Bilim, Birlik, Başarı*, yıl 12, s.46, 1986, sayı 13-18.

¹⁹ Bu konuda bkz. B.Acar, "Halı Hazineslerimiz", *İlgi*, yıl 7, sayı 141, 1972, s.11-14. Res. 7; B.Acar, *Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Galerisi*, İstanbul 1973, s. 20; L.W.Mackie, *The Splendor Turkish Weaving The Textile Museum*, Washington, DC., cilt 1973, s. 38, Res. 41-42. L. W. Mackie, "Rugs and Textiles", *Turkish Art*, 1980, s. 301-373. s. 337, plt. 56; R. Ettinghausen, *Islamic Carpets The Joseph V. Mc. Mullan Collection*, New-York, 1965, no:22; R. G. Hubel, *Ullstein Teppich*, Berlin 1972, s. 67.

Resim/Picture 9

Halı Seccâde, detay, Aksaray yöresi dokuması, XVIII-XIX. yy. Yün malzemeli, 120x96 cm. Aksaray Müzesi, 1982.

Prayer Rug, detail, Aksaray region, 18th-19th century, woollen materials, 120x96 cm., Aksaray Museum, 1982.

The ninth sample found in the family resident called Boduklar in Aksaray is characterized by the blue, brown, red and white tones. This carpet which we can not publish its illustration here has a large medallion in the middle. We may say that it is from the XIX. Century (Fig. 14).

The carpet we identify as the tenth sample is the Nizamoğlu Evi Museum of Yozgat. It is embellished with a medallion resembling medallions of today's Aksaray carpets. In its colors, the red, blue, deep blue, brown and beige tones are dominant to manner looking like an ancient age of Aksaray carpets (Fig. 15).

The eleventh sample we know is in one of the residents in the Yenikent County. The sample in the type of pillow-spread-carpet resembles the Taşpınar carpets by its blue, red and brown colors. Particularly, the sky picture and its designs embellishing the background look like the pattern of the large ground carpets called "Taban" of Taşpınar. It was woven at the beginning of the XX. Century (Fig. 16).

ASSESSMENT

Aksaray has always been a carpet center since the Seljukites age. This tradition has continued during the Ottoman epoch. We have been reported through the Almanacs and by the old-age people that there were carpet looms in number of houses at the beginning of the XX. Century, and young girls were weaving carpets for their bride's trousseaus, and the samples such as

pileless carpets, carpets, pillow-spread-rugs, saddle-bag-rugs and shopping-bag-rugs were woven up to the mid XX. Century.

There are about ten ancient carpets we know that could have reached today from the Ottomans epoch. The first sample of these carpets resembles the ancient carpets of the Ladik and Aksaray region in terms of its colors and designs. Fig. 1 illustrates the features of the Ladik carpets because of the fact that the triple altar of the carpet is supported by the four columns, and there are hyacinth designs over the altar. However, its some motives are existed in the ancient carpets of Aksaray.

The tradition of supporting the altar by columns in the carpet in question are seen in the Gördes and Kula carpets in Anatolia. The altar in these carpets are woven in a manner to be supported by double column, but these columns has an embellishment character in the Gördes and Kula carpets while they present an architectural view in the carpets of the Ladik and Aksaray regions. Again, the narrow frame ornaments are shown in the ancient and today's Kırşehir carpets as well as the Konya carpets, but the large side frame ornaments have such traditions of the Konya Plain carpets.

The similar carpets of the said carpet are possible to find in the carpets Gallery fund of İstanbul the Heinrich Jacoby Collection, the Dumbarton Oaks collection, the Joseph V. Mc. Mullan Collection, the New York Metropolitan Museum and in the other records.

With its small and low altar and different presentation of its flower motives, the second carpet in the Aksaray Museum, is different from the first carpet. It reminds the Aksaray, Ladik, Kırşehir, Mucur and Karapınar carpets. It has probably been woven with the designs of the said places (Fig. 2) In addition, it shows an analogy with the same carpets in the Dumbarton Oaks Collection and the Joseph V. Mc. Mullan Collection.

With its color, design and size viewpoint, the third carpet resembles the Turkoman carpets of the Konya Plain. The carpet utilized instead of a bed and a quilt in these years and today is called by the name of the dog-foot-print and cat-foot-print designs carpet by the people because of their designs exist in the region (Fig. 3). This carpet is one of the interesting samples of the carpets in question. The small designs embellishing the inner medallion of the samples of the plain-medallion of the Taşpınar carpets resemble mostly the designs of the bed-spread-carpet's ornaments despite no same samples are woven today.

Resim/Picture 10

Halı Seccâde, Aksaray yöresi dokuması, XVII-XVIII. yy. Özel koleksiyon, 140x120 cm. yün malzemeli, 1994.

Prayer Rug, Aksaray region, 17th-18th century, woollen materials, 140x120 cm., private collection, 1994.

Resim/Picture 11

Çeyrek Halı, Aksaray dokuması, XIX. yy. sonu, 112x86 cm. Yün malzemeli, Cevdet Akduman Evi, 1993.

Quarter Carpet, Aksaray region, late 19th century, woollen materials, 112x86 cm., Cevdet Akduman, 1993.

Aksaray Müzesi'ndeki **ikinci halı** tip ve desen bakımından birinci örneğe benzerse de mihrabın küçük ve basık tutulması ve çiçek motiflerinin farklı verilmesiyle ondan ayrılır. Bu haliyle, Aksaray, Lâdik, Kırşehir, Mucur ve Karapınar halılarını andırır. Muhtemelen, adı geçen yöre halı desenlerinin karışımıyla dokunmuştur (Res.2). Ayrıca, Dumbarton Oaks Koleksiyon ve Joseph V. Mc. Mullan Koleksiyonun'daki bazı halılarla benzerlik gösterir.²⁰

Üçüncü halı renk, desen ve ölçüleri açısından Konya Ovası Türkmen halılarına benzemektedir: Yörede, devrinde yatak ve yorgan yerine kullanılan ve bugün halk arasında desenlerinden dolayı **it izi** veya **kedi izi** desenli halı adıyla isimlendirilen halılar mevcuttur (Res.3). Bu halı, söz konusu halıların ilginç örneklerinden birisidir. Aynı örnekler günümüzde dokunmamakla beraber, Taşpınar halılarının **civil göbekli** örneklerinin göbek içini süsleyen küçük desenleri, yatak halılarının süslemelerine çok benzemektedir.

Halı üzerine benek şekilli desen işleme geleneği Uşak ve Gördes yöresinin eski halılarıyla eski ve yeni Kırşehir ve Konya çevresi halılarında da vardır: XVII-XVIII. yy. Uşak halılarının **beyaz zeminli Uşak halıları** grubunda görülen üç dilimli küçük süslemeler Aksaray'da aynı yüzyıllarda dokunan yatak halılarının desenlerine çok benzer. Bu tür desenlerin aynı çağlarda Batı ve Orta Anadolu Bölgesi'nde dokunmuş olabileceklerini kabul etmekteyiz.²¹

²⁰ Bkz. L. W. Mackie, *The Splendor*, s. 38. L. W. Mackie, *Turkish Art*, s. 377.

²¹ Bkz. Ş. Yetkin, *a.g.e.*, s. 99-100'de beyaz zeminli halılar hk. "...Fakat daha çok geç örneklerin Gördes, Kula, Milas, Bergama ve hatta Karaman, Karapınar 'da yapılmış olmaları mümkündür" der. Biz de sayın Prof. Dr. Ş. Yetkin 'in görüşlerine katıyoruz ve bu tür desenli halıların Konya çevresinde de dokunduğunu kabul ediyoruz.

The tradition of processing a design with small spots on carpets is applied in on ancient carpets of the Uşak andGördes regions as well as on the carpets of an ancient and new Kırşehir and Konya carpets. The small ornaments with three portions seen in the Uşak carpets with white background surface of the XVII. and XVIII. centuries' Uşak carpets, resemble considerably the designs of the bed,spread-carpets woven in the same century in Aksaray. We accept that the same designs might have been woven in the same century in the western and mid-Anatolia.

Similar ornaments are given as small spots in the sample of the Gördes carpets which may be dated with XVIII. and XIX centuries. The same designs are known as the name of a fly among people, and these similar ornaments are called with the same name by the Kırşehir and Konya surroundings. However, according to us, this resemblance of the fly motif might have been developed by the influence of the Kırşehir carpets, because the same motif of the Gördes and Kula is know with the name of Karamanoğulları carpet by the records in abroad.

The fourth carpet in the Aksaray Museum is the sample with the latest date of the third carpet that we present above despite of its analogy of the Uşak carpet. It has been woven in the Aksaray surroundings.

The fifth and the sixth samples have such a motives similar to the designs seen in the XIX. and the XX. centuries' carpets. The fifth one reflects the features of the Kırşehir carpets. The designs resembling the fly motif at the corners of the sixth sample also point out the same analogy, too.

With their carpets at the beginning of the XX. Century, particularly with their Taşpınar pattern, other samples present a great analogy. It might probably have been woven in the periods when Taşpınar carpets were spread out.

CONCLUSION

In the Ottomans age, Aksaray has also continued its tradition of carpet-weaving in the Seljukites epoch. There are fourcarpets today in the Aksaray Museum depot in line with the Travel Books and historical records of the Aksaray, Konya and Kırşehir regions. As for as we concerned, this carpet has been woven in one of these three regions, and is from the XVIII. Century. The second sample has such a feature of the mixed features of the Aksaray, Konya and Kırşehir carpets. Same as of the first sample, it might have been woven in the Aksaray surroundings, or in one of these mentioned centers, or in the Aksaray surrounding with the design of the said regions, or in the XVIII. century. According to us, the fourth carpet having traditions of Aksaray and its surroundings is from the XIX. Century.

The fifth samle is from the XVII. or XVIII century. The sixth one is from the XIX. Century. The seventh one is from 1926. The eighth, ninth, tenth and the eleventh carpets are from the beginning of the XX. century. They have patterns same as of the Aksaray carpet in terms of

Resim/Picture 12

Çeyrek Halı, detay, Aksaray dokuması, XIX. yy. sonu, 112x86 cm. Yün malzemeli, Cevdet Akduman Evi,1993.

Quarter Carpet, detail, Aksaray region, late 19th century, woollen materials, 112x86 cm., Cevdet Akduman, 1993.

color and design. This proves that the ancient Aksaray carpets have been woven in the same character and the pattern of today's Taşpınar carpet which has reached today developed in these periods.

Today, no carpet is woven within the center of Aksaray. This tradition is being continued in the villages of Aksaray, particularly, Three of those, Kutluköy, Taşpınar and Yeşilova show such a feature with their colors, designs and carpet varieties. ■

Benzer süslemeler Gördes halılarının XVIII-XIX. yy.'a tarihlendirilebilecek örneklerinde küçük benekler halinde verilir. Aynı desenler günümüzde halk arasında **sinek** adıyla tanınmakta,²² benzer süslemeler Kırşehir ve Konya çevresinde de aynı isimle bilinmektedir. Ancak, sinek motifine benzetilmesi bize göre, Kırşehir halılarının etkisiyle gelişmiş olmalıdır. Çünkü Gördes ve Kula çevresinin aynı motifli halıları yabancı kaynaklarda **Karaosmanoğlu halısı** adıyla tanınmaktadır.

Aksaray Müzesi'ndeki **dördüncü halı** kenar bordür süslemeleri ile XVII-XVIII. yy. Uşak halılarına benzemesine rağmen²³ yukarıda tanıttığımız üçüncü halının en geç tarihli bir örneğidir. Muhtemelen Aksaray çevresinde dokunmuştur.

Beş ve altıncı örnek XIX-XX. yy. halılarında görülen desenlere benzer bir motif taşır. Beşinci Kırşehir halılarının özelliklerini yansıtır. Altıncı örneğin köşelerindeki sinek motifine benzeyen desenler de yine aynı benzerliğe işaret eder.

Diğer örnekler Aksaray yöresinin XX.yy. başlarındaki halılarıyla, özellikle taşpınar modeliyle büyük bir ortaklık arzeder. Muhtemelen Taşpınar halılarının yaygınlaştığı dönemlerde ortaya çıkmış olmalıdır.

SONUÇ

Aksaray, Selçuklular devrindeki halıcılık geleneğini Osmanlılar çağında da sürdürmüştür. Bu döneme ait seyahatnâme ve tarihî bilgilerin yanısıra, bugün Aksaray Müzesi deposunda dört tane halı mevcuttur: Bunlardan **birinci örnek** Aksaray, Konya ve Kırşehir yöresinin özelliklerini taşır. Kanımızca bu halı Aksaray veya bu üç merkezden birisinde dokunmuştur ve XVIII. yy. dan kalmaz. **İkinci örnek** Aksaray, Konya ve Kırşehir

halılarının karışımı bir özellik gösterir. Bu da birinci örnek gibi, Aksaray çevresinde veya adı geçen şehirlerden birisinde ya da sözü edilen yörelerin desenleriyle Aksaray çevresinde, XVIII. yy. da dokunmuş olmalıdır. Desenleri Konya ve Aksaray yöresinin yatak halılarını andran **üçüncü halı** muhtemelen Aksaray yöresinde ve XVI-XVII. yy.'larda dokunmuştur. Aksaray ve çevresinin geleneklerini taşıyan dördüncü halı ise bize göre XIX. yy. dan kalmaz.

Beşinci örnek XVII-XVIII.yy.'dan kalmaz. Altıncı halı XIX. yy.a aittir. Yedinci halı 1926 yılından kalmaz. Sekiz, dokuz, on ve onbirinci halı ise XX. yy. başlarına aittir. Renk ve desen açısından Aksaray Halısı şemasını taşırlar. Bu da eski Aksaray halılarının aynı karakterde yapıldığını, günümüz Taşpınar halı modelinin o dönemlerden gelişerek bugüne geldiğini göstermektedir.

Günümüzde Aksaray merkezde halı dokunmamaktadır. Bu gelenek Aksaray'a bağlı köylerde sürdürülmektedir. Bunlardan özellikle üç tanesi Kutluköy, Taşpınar ve Yeşilova halıları renk, desen ve halı çeşitleriyle özellik gösterirler. ❦

²² Uşak halıları hk. bkz. Ş. Yetkin, *a.g.e.*, s. 93-101; G. Samuk, "Tarihte Uşak Halıları", *Kaynaklar*, sayı 3, 1984, s. 40 - 44.

²³ Halılarda lâle deseni için bkz. W. B. Denny, "Anatolien Rugs: An Essay On Method", *Textile Museum Journal*, Volume 3, 1973, Issue 4, 1973, s. 7-25.

Resim/Picture 13

Halı Seccâde, Aksaray dokuması. Dokuyan:

Hayriye Bal,1926 tarihli,Cevdet Akduman evi,1983.

Prayer Rug, Aksaray region, by Ms. Hayriye Bal, dated 1926, Cevdet Akduman, 1983.

Resim/Picture 15

Halı Seccâde, Aksaray yöresi dokuması,
XX. yy. başları, Yozgat-Nizamoğlu Evi Müzesi,1985.
Prayer Rug, Aksaray region, early 20th century,
Nizamoğlu House in Yozgat, 1985.

Resim/Picture 14

Halı Seccâde, Aksaray yöresi dokuması,
XX. yy. başları, Bodukların Evi,1983.
Prayer Rug, Aksaray region, early 20th century,
Nizamoğlu House in Yozgat, 1983.

Resim/Picture 16

Yastık Halısı, Aksaray-Yenikent (Amarat)
Kasabası dokuması, Taşpınar modeli,
XX. yy. başları, Yenikent'te bir evde,1996,
Pillow Carpet, Aksaray-Yenikent (Amarat),
Taşpınar model, early 20th century, a house
in Yenikent town.

